

Во овој број:

ХЕРАЛДИКА стр. 1

**Сребрениот волк на
Македон**

Јован Јоновски

ВЕКСИЛОЛОГИЈА стр. 2

Белешки за Мијачкото знаме

Др. Снежана Филипова

ФАЛЕРИСТИКА стр. 7

**Одликувања: ордени и
медали**

Петар Гајдов

ХЕРАЛДИКА стр. 9

Христофер Жефарович

Лена Ангелкоска

АМБЛЕМАТИКА стр. 13

**Амблемите на политичките
партии во Македонија**

Валентин Поповски

ХЕРАЛДИКА стр. 15

**Македонско Хералдичко
Здружение**

Јован Јоновски

In this issue:

HERALDRY p.1

Macedonus' wolf Argent

Jovan Jonovski

VEXILLOLOGY p. 2

Notes on Mijacs' flag

Dr. Snezana Filipova

PHALERISTICS p.7

**Decorations: orders and
medals**

Petar Gajdov

HERALDRY p. 9

Hristofer Zefarovic

Lena Angelkoska

EMBLEMATICS p.13

**Emblems of the political
parties in Macedonia**

Valentin Popovski

HERALDRY p. 15

Macedonian Heraldry Society

Jovan Jonovski

Јован Јоновски

Jovan Jonovski

Сребрениот волк на Македон Macedonus' Wolf Argent

Македонското хералдичко наследство е многу малку истражено. Отсуството на поединци и организации кои се занимаваат со оваа проблематика е главната причина за ваквата ситуација.

Со формирањето на Македонското Хералдичко Здружение овој вакуум почна да се пополнува.

Со започнување на работата за остварувањето на една од целите на здружението, истражување на хералдичкиот материјал во и поврзан со Македонија, се појавија и првите резултати.

Имено, во приватната колекција на хералдичарот Дерек Хауард во Брисел, претседателот на Македонското Хералдичко Здружение, Јован Јоновски, ја пронаоѓа книгата **"The Glory of Generositie"** (Слава на великодушните), во која го открива приказот на грбот на кралот Македон од Ематија.

Станува збор за книга издадена во Лондон во 1586 г. во издание на Џон Виндест. Оваа книга всушност е вториот дел од книгата **"The Blazon of Gentry"** (Блазонот на Господата) од авторот Џон Ферн.

продолжува на страна 14

Macedonian heraldry heritage is very poorly researched. The lack of individuals or organizations involved in this issue is the main reason for the above situation.

John Fearn's "The Glory of Generositie" 1586, London. p.155

With the establishing of the Macedonian Heraldry Society, this vacuum started to be filled in.

The start of the activities toward the fulfilling of one of the Society's aims, research of the heraldic materials in and related to Macedonia, brought the first results.

In the private collection of the heraldist Derek Howard in Brussels, Jovan Jonovski, President of the Macedonian Heraldry Society, found the book **"The Glory of Generositie"** in which he discovered the image of the arms of the king Macedonus of Emathia.

It is a book published in London in 1586 by John Windest. This is actually the second part of the John Ferne's **"The Blazon of Gentry"**.

Continued on page 14

Од уредникот

Конечно излезе и првиот број на Македонски Хералд, гласникот на Македонското хералдичко здружение.

Во него ќе најдете теми од хералдиката, како и од сродните науки и дисциплини. Во овој број има текстови и од вексилологијата, фалеристиката и амблематиката. Наша желба е овој гласник да биде референцијален извор од областа на хералдиката и сродните науки и дисциплини.

Во него ќе бидат објавувани и теми од теориската хералдика, како и од хералдичката терминологија.

Истотака во него ќе се публикуваат и хералдичките достигнувања регистрирани во Регистерот на Македонското Хералдичко Здружение, единствен од ваков вид во Република Македонија

From the editor,

Finally, the first issue of the Macedonian Herald, the gazette of the Macedonian Heraldry Society has been published.

Inside, you will find articles on heraldry, but also on other related sciences and disciplines. This issue contains texts from vexillology, phaleristics and emblematic. Our wish is that this gazette will be a reference source for heraldry and the related sciences and disciplines.

Themes from theoretic heraldry will be published, as well as a heraldic dictionary.

It will publish all armorial bearing registered in the Register of the Macedonian Heraldry Society, the only one of its kind in the Republic of Macedonia.

МАКЕДОНСКИ ХЕРАЛД
е гласник на Македонското
Хералдичко здружение

MACEDONIAN HERALD
is the gazette of the Macedonian
Heraldry Society

Др. Филипова Снежана

Белешки за Мијачкото знаме

Секоја организирана социјална заедница има свои инсигнии: теми, знамиња, барјаци. Знамето или барјакот е еднобојно или повеќебојно парче ткаенина украсено со везени или аплицирани знаци (иницијали, фигури, амблеми) секогаш поставено на високо место, прицврстено за стап или јарбол. Освен што е војнички знак, воедно е и знак на заповед, односно амблем на самиот водач. Треба да се има во предвид и универзалната симболика на неговото виорење под дејството на ветрот, што се поврзува со елементот воздух, односно со движењето и со фазите на дишење.¹

Античките народи во Европа и Азија употребувале разни врсти на војнички знаци и симболи за меѓусебно разликување. Сепак, денешните знамиња својата форма им ја должат на воените знамиња на римските цареви наречени vexillatum/a. Знамето кое го употребил Константин Велики во борбата против Максенције е наречено лабарум (лат. *labarum*, грчки λαβαρον) што претставувало бајрак закачен на копје. На дното виселе реси, од страната две црвени ленти, а на него натписот СПОР *Senatus populusque romanus*= сенатот и народот римски или ознаката и името на легијата која го носи. Константин Велики во средината го поставил Хрстовиот монограм, што се објаснува со традицијата дека на сон пред споменатата битка му се појавил овој знак и чул глас *In hoc signo vinces*-во овој знак ќе победиш.²

После Константин, лабарумот почнала широко да го применува Црквата. Од неа пак го превзела војската, која од 11 в. почнала да применува хералдички и алегориски знаци. Нивната форма варира, зависно од формацијата и чинот на старешината како и од ситуацијата во која се употребува. Со воведувањето на турнирите од страна на императорот Фридрих Барбароса во 12 век во Германија и со појавата на т.н.

војнички монашки редови се зголемува и репертоарот на знамиња, кои почнуваат да добиваат и лични обележја на старешините, ознаки на нивниот витешки ред, нивни логоа, мотоа, бецови, посвети. Така освен четвртести и триаголни знамиња³, имаме и четвртина од круг (норманските закачени на јарбол).⁴ По долговековната употреба на разnobразни знамиња врзани со различните воени родови и чинови, од 19 в. военото знаме се изедначува со државното.⁵

Македонски знамиња

Кај нас се познати/зачувани само најдоцните барјаци кои се употребувале во востанијата против турската власт. Од турски извори е познато дека овчарот Тане од С. Чаирли, Битолско како бунтовник бил и бајрактар на “арамите”. За жал не ни е зачувано ни Карпошовото знаме од 1689 г. кое турските извори го нарекуваат злосреќно⁶, кое сигурно со неговото прогласување за крал добило и пошироко значење од воено знаме.

Затоа го имаме Разловечкото знаме од 1876 г.: темно син лав со црвено - златна богата гривна и една црвено златна нога, со бели детали на главата, и исплазен долг јазик, и многу долга опашка која со туфката доаѓа над главата на животното, везен на жолта позадина, аплициран врз црвено платно, кое било употребувано и при Кресненското востание по 2 години. Иконографски лавот не е инспириран од грбовите на Македонија и Бугарија од *Стема-шографијата* на Жефарович, па останува да се најде типологијата, која е необична и според гривната и според двобојноста на фигурата.⁷

Секоја чета од различните делови на Македонија која учествувала во Илинденското востание во 1903 г. имала свое знаме—на пример Охридското имало симболична претстава на девојка во бел фустан која вее

знаме и ист таков лав како на Кресненското знаме до неа, само помал и исправен на две нозе (или само лав, и двете на црвена позадина, или златен крст на постамент на црвена позадина како она на Крушевската чета, како и факел кој го држат две раце, вметнати во ловорови гранки и т.н.).

И здруженија на Македонската дијаспора во странство имаат интересни знамиња (на пр. книжевното друштво од Петроград, Русија од 19 в., има доминантен бел еднорог на црвена позадина, изложено во Музеј на Македонија).

На некои средновековни словенски икони на светци војници, тие јаваат носејќи мали барјаци.⁸

Мијаците се Македонци кои се развивале како посебно племе, што се заклучува од нивниот говор, обичаи, носија, архитектура, географски предели кои ги населувале. Оние чии села биле во близина на реката Радика, во изворите се нарекуваат и “Рекалии”. Сороботувале и со српскиот водач против турската окупација Караѓорѓе. Лазар Арсенијевиќ - Баталака ги опишува како луѓе со

војнички дух, кои и кога се дома на вилаетот не им даваат на Турците лесно да ги гмечат, а за своите заслуги освен чиновни и благородства, биле осигурани со пензии од Австрискиот двор...”⁹ Своите старешини ги нарекувале главари или главатари.¹⁰

Мијачкото знаме

Особено е интересно мијачкото знаме, кое се смета за многу старо. Претставените животни во аглите на една верзија од ова знаме имаат долга традиција и често се употребуваат во хералдиката, а и четвртиот знак - полумесечина и ѕвезда се среќава уште на месопотамските камени меѓници и стели.¹¹

Пред 64 години Георги Трајчев го пренесува тврдењето на полковник Стаматов дека знамето со

лав по паѓањето на Бугарија под Турско владеење во 1395 г. е зачувано во дебарскиот крај.¹² Исто такво знаме со лав се употребува во реканскиот крај кај Мијаците, објаснува Трајчев. И го опишува вака: на бело платно од копрена или друг материјал, долго околу 1 м. кое служи како главно поле, во средината е претставен крст со круг на пресекот на краците, а во празниот простор меѓу краците е испишано со познатите кратенки името на Исус Христус ИС ХС и НИКА (Победа). Во четирите агли стојат мали фигури на лав, двоглав орел без крила, змеј и полумесечина со ѕвезда над него. Работите се обработени со црвени триаголници кои ги гледаме и на

Музеј на Македонија- етнологска збирка
Museum of Macedonia-ethnology display

прстенот со кој е обвинен средниот крст. Интересна е претставата на орелот, на чие тело гледаме штит со крст и 4 букви, веројатно кратенките ИС ХС.

Од мијачкото село Тресонце¹³ е зачувано знаме кое го поседува фамилијата Пандиловци, денес жители на Скопје, за кое сопствениците велат дека е старо повеќе од 200 години и е многу слично на она објавено кај Трајчев, само ѕвездата е поставена во краците на месечината, а двоглавиот орел нема крст врз телото. Долго е 1,30 а високо 0,70 м. Изработено е од бело платно, а претставените орнаменти се работени како апликации во црвена боја. Во празните полиња околу крстот се впишани буквите

ИС ХР (а не С како кај она објавено кај Смиљаниќ) и НИ КА. Некои знамиња може наместо овие животни да содржат куче како замена за лавот, и коњаници со целосна опрема.¹⁴

Томо Смиљаниќ-Брадина по потекло Тресончанин, во својата книга од 1925 г. го опишал знамето -барјакот како црвено бело син крстест барјак, со крст на врвот на копјето.¹⁵ Тој дообјаснува дека Мијаците прават разлика меѓу знаме и барјак, првиот термин за нив го претставува знамето на државата, а бајракот е само нивното знаме. Значајна информација што ја наведува, а која индиректно зборува и за староста на знамето е дека Мијаците званично општееле со султанот уште во

1521 г., според ферманот што го чува тресонечката фамилија Брадиновци, од која потекнува и авторот. Како привилегија што им помогнале на Турците во војната со Австрија, на Мијаците им биле дадени права да носат оружје, да не плаќаат даноци, да го зачуваат своето знаме и т.н. Смиљаниќ наведува и еден интересен податок: својот барјак Мијаците го чувале во најст-

арата населба што ја создале по доселувањето во денешна Македонија -Сушица, каде по Косовската битка се повлекол нивниот водач. Ова знаме по потреба го развивале, како на пример при Пиколоминијевиот поход во 1689 г.¹⁶

Во Музејот на Македонија во Скопје се чуваат две верзии на мијачки знамиња кои се означени како свадбарски. Едното има некои заеднички елементи со претходно опишаните, само разликата е што ги нема животните, а знакот на полумесечина и ѕвезда се повторува 4 пати и тоа околу средишниот крст по дијагонала, алтерниран со исто толку големи 4 црни крста, што зборува дека не се работи за знак на турската империја. Средишниот круг не го содржи четирикратиот крст, туку се состои од 19 крака-перки во

три бои, бела, црна и црвена.

Ова знаме има три триаголни издолжени завршници од слободната вертикална страна, а другите страни се обработени по хоризонтала со една црна и една црвена лента, односно црна и бела околу дрвената дршка која нема крст на врвот.

Особено е интересно другото изложено знаме кое нема ништо заедничко со трите опишани до сега. Овде во центарот гледаме голем црвен круг формиран од црвени и посветло црвени брановидни ленти обрабен со бела лента и средишен помал бел круг со впишана мала четвртеста розета, кој може да асоцира на лебче (свадбарско?). Во горните два агли гледаме човечка фигура со една испружена рака кон средишната полумесечина, претставена наопаку со краците надолу. Дали оваа композиција е поврзана со аналогните претстави на стеќците?¹⁷ Долу под кругот се претставени лево и десно по две животни, веројатно куче или волк кој брка јагне. По вертикала знамето има две широки црвени ленти со бел крст во средината, а четвртата страна која се виорела завршува со 5 триаголници, 3 црвени и 2 бели, а таа наспроти нив е темна широка лента. Според позата на човечките и животинските фигури ова знаме (или можеби сепак прекривка), би требало да биде поставено со триаголниците надолу, инаку фигурите би се гледале од страна искривено. Можеби се поставувал над свадбениот колач?

Бидејќи овие две знамиња особено се разликуваат од оние две опишани погоре, од кои барем едното е старо над 200 години, можеби овде имаме помлади варијанти или ова се само свадбарски варијанти работени во децениите по втората светска војна, кога Мијачијата почнала да опустува, па веќе не било толку важно да се употреби оригинално знаме туку можеби почнале да се изработуваат негови деривати од страна на оние фамилии кои дотогаш не го поседувале? Индикативно е и не постоењето на

Знамето од Тресонце - според Трајчев
Flag from Tresonce, according to Trajcev

крст на врвот на дршката.

Во следниот број: **Толкување на аплицираните мотиви**

Фусоти

1 J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Re
nik simbola*, Zagreb 1987, 34-5.

2 Лексикон иконографије, литургије и симболике западног хришћанства, Загреб 1985, 372.)

3 Michel Pastoreau, *Heraldry*, New York 1997, 71.

4 Chevalier, Gheerbrant, *Re
nik simbola*,

5 *Ora Enciklopedija*, том 8, JLZ, 679)

6 *Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава*, Том први, Скопје 1981, 149 и 156.

7 Христофер Жефарович, *Сџем-аџографија*, факсимилно издание Софија 1986

8 На пример на иконата од 14 век на која се претставени Св. Кнезови Борис и Глеб со едно црвено и едно сино знаме, од Третјаковска Галерија во Москва. Според мр. Емил Алексиев, постои и една поствизантиска икона од нашата земја на која е претставен Христос кој држи знаме со хералдички грб. За жал и по неколку обиди не успеав да добијам подетални информации од авторот.

9 *Документи*, 169.

10 Томо Смиљаниќ, "Мијаци, Горна Река и Мавровско Поле", ГСНД Скопје 1925, 61.

11 Библијски прирачник, Загреб 1989, 436.

12 Георги Трајчев, Книга за Мияцит Софија

1941, глава 16, страна 94-5.

13 Селото се споменува за прв пат во пишани извори во 1467 г. Според *Православен Храм Св. Петар и Павле*, Скопје 1995, 6.

14 Според написот објавен во летописот Тресонечки Летопис, 1995, 14-15.

15 Смиљаниќ *Мијаци*, 73.

16 Смиљаниќ *Мијаци*, 73-4.

17 Чаусидис ги сумира неколкуте можни толкувања на човечка фигура со испружена или предимензионирана рака на стеќците, од кои во случајот со мијачкото знаме може да се прифати само верзијата за поздрав кон покојните локални феудалци-војводи, толкување на А. Бенац. О.Б. Мерин пак смета дека се работи за обраќање кон вишите сили со магиско значење. Единствено збунува обратната поставеност на полумесеот. Види кај Чаусидис, *Дуалистички слики*, 335.

18 Франсис Конт, *Словени*, Београд 1989, 334.

Dr. Filipova Snezana

Notes on Miak's flag

Each organized social community has its own insignia like totems, flags. The flag or barjak is one color or multicolor piece of cloth decorated with embroidery or applications of signs (initials, figures, emblems) always put on high place, attached to a stick or mast. Apart from being a military sign, it is at the same time a sign of an order that is emblem of the leader. We shall also have in mind the universal symbolism of the movement of the flag in the air that is related to the element air, or in other words with the movement and the phases of breeding.¹ The ancient people of Europe and Asia used various types of military signs and

symbols to differ between themselves. Still, the present flags owe their form to the military flags of the Roman emperors name vexillatum/a. The flag used by Constantine the Great in the campaign against Maxencius is named in Latin *labarum*, in Greek *labaron*) which stands for a flag put on a spear. The bottom part of the flag ended in tassels, two red bands hanged from aside and the flag itself had the inscription SPOR *Senatus populusque romanus* (The Senate and the people of Rome), or the sign and the name of the legion that wore it. Constantine the Great had placed Christ monogram in the middle which has been explained with the tradition that he had dreamed it the night before the mentioned battle and a voice told him *In hoc signo vinces*-you will win in the name of this sign.²

After Constantine, the *labarum* had been used by the Church to a large extent. The army took it over from her, and in the course of the 11th c. it began to place heraldic and allegoric signs. Their form varies depending on the formation and the rank of the officer as well as the situation it has been used in. The introduction of the tournaments by Emperor Fredrik Barbarosa in the 12th c. in Germany and with the appearance of the military monastic orders, the repertory of the flags enlarges and they begin to receive the personal signs of the officers, the signs of their knight order, their logos, mottos, badges and dedications. Thus we can see apart from rectangular and triangular flags³, also one forth of a circle, (like the ones-the Norman's put on their masts).⁴ After the several century long usage of various flags related to many military orders and ranks, since the 19th c. the military flag equals the national one.⁵

Macedonian flags

In our country only the latest flags from the few revolutions against the Turkish occupation in the 19th-20th c. have been preserved (known to us). The contemporary Turkish sources inform us of some shepherd named Tane coming from the village Cairli, near Bitola who became a revolutionary and bore the flag of the "terrorists". Unfortunately, the flag of Karpos who organized a large uprising in 1689 named by the Turkish sources as the one with

evil lack⁶, is not preserved, which must have achieved more than a military significance after his proclaimed himself a king with a seat in Skopje. We have kept the flag of the Razlovec rebellion in 1876: it shows a dark blue lion figure with reddish yellow mane and one leg of the second, with small white details of the head, and a long protruding tongue, and a very long tail that ends with a tassel above the head, embroidered on yellow material, applied on a larger red square flag. The same has been used two years after, during the rebellion of Kresnovo. Iconographically the lion has not been inspired by the coat of arms of Macedonia and Bulgaria published in the *Stematography of Zefarovic*, so it remains to find the typology which is unusual according to the mane and the two-colored figure of the animal.⁷

Each military company from the various parts of Macedonia that has took part in the rebellion of Ilinden (the day of St .Elijah) in 1903 has its own flag (for instance the one from Ohrid had a symbolic figure of a girl dressed in white dress, that hangs a flag and a small lion next to her similar to the one from the Kresnovo's flag, only here rampant, or only a lion figure, embroidered on red material, the company from Krusevo had a golden cross on a pedestal, or a torch hold by two hands, encircled by two olive branches, etc.). Also the societies of the Macedonian emigration in the foreign countries had interesting flags (for instance the Macedonian literary society in Petrograd, Russia, from the 19th c. has dominant white unicorn on red, on display in the Museum of Macedonia).

Some medieval Slavic icons of warrior saints show small flags they bear while riding.⁸

Miaks (Miatci) are Macedonians, Slavic people—once separate tribe that can be concluded from their dialect, customs, costumes, architecture they live in, and geography of the regions they have inhabited. Those whose villages have been situated near the river Radika have been named also "Rekalii". Once they have cooperated with the Serbian leader against the Turkish occupation, Karageorge. Lazar Arsenijevic-Batalaka describes the Miaks as people with military spirit, that even when being at home in the Turkish vil-

ets do not let the Turks handle them with easiness,.. and for their merits apart from ranks and noble dignities, have received pensions from the Austrian court...".⁹ They have named their officers *glavari* or *glavatari* (the "head" man).¹⁰

Miac's flag

Miac's flag is a very interesting one considered to be very old. There are three animals represented in the corners, having old tradition, frequently used in heraldry, and the forth sign is a crescent and a star, a sign that can be traced down to the Mesopotamian border stones and stelae.¹¹

64 years ago Georgi Traichev in his Book about the Miaks, talking about the flag, tells us about the information given by officer S. Stamatov, who claimed that after Bulgaria* has been occupied by the Turks in 1395 the flag with the lion symbol has been preserved in the region of Debar.¹² Traichev further explains that similar flag has been in use in the area of Debar within the Miaks. He describes it this way: on a white wool or other material long approx. 1 m. in the mid there is a large cross with a circle at the crossing of the bars, and in the empty space between them there are the shortened Christ name IS HS and the Greek word for victory inscribed NIKΑ. In the four corners there are small figures of lion, doubles headed eagle (or doubles headed snake) without wings, dragon and crescent with a star above it.

The double - headed eagle is very interesting since on the copy published in Traichev's book we clearly see on its back a shield with central cross and four inscribed signs or letters, probably IS HS.

The Family Pandilovci, who come from the village of Tresonce,¹³ now living in Skopje, keep an old flag that belong to their family for over 200 years as they claim. It is very much alike the one published by Traicev, only the star is placed outside the crescent, and the double headed eagle (resembling snakes) do not have a cross inscribed on their body. It is 1,30m long and 0, 70m high, made of white material, and the represented ornaments have been made as red colour applications.¹⁴ In the free space between the cross bars there are four inscribed letters, IS HR (and not S, as in the flag

published by Smiljani) and the word NIKA.

Some flags instead of the above cited animals, may have a dog the type that is autochthonous for Macedonia—living in Sar Planina, as a replacement for the lion, and horsemen in full armor.¹⁵

Tomo Smiljanic-Bradina whose family comes from Tresonce in his article published in 1925 in GSND has described the flag as well as red white and blue with a cross, with another cross on the top of the spear.¹⁶ He states that the Miaks make a difference between a *zname* and a *baryak* (both denoting flag, the second one is Turkish), the first term stands for national state flag and the second for their own flag. An important document he cites that indirectly speaks about the old age of the flag is a ferman (an edict) issued by the sultan in 1521, today kept by the Family Bradinovci from Tresonce, the author originates from. As a privilege that they helped the Turks in the war with Austria, the Miaks have been given the right to use weapons, to be excluded from taxes, to use their own flag etc. Smiljanic tells us another interesting fact: the Miaks has kept their flag in the oldest settlement they have organized after their migration to Macedonia—in Суљџица, where their duke had withdrawn after the battle in Kosovo. This flag they have used when needed, for example in the course of the battle with Piccolomini in 1689.¹⁷

In the Museum of Macedonia in Skopje there are two versions of Miaks that have been described as wedding flags. One of it has some common points with the two described above, only here the animals are different and the sign of the moon and the star repeats four times around the central cross diagonally, alternated by four small crosses that speaks it is not the sign of the Turkish empire. The middle cross has 19 bars in three colors white, red and black. This flag ends in three triangles on the free vertical side, and the other two horizontal sides have combined red and black band, while the vertical side around the spear has a combination of black and white fields and does not end

Музеј на Македонија—етнолошка збирка
Museum of Macedonia—ethnology display
with cross. The other exhibited flag is very interesting and has no common elements with the other three described previously. Here in the middle there is a large red circle made of red and light red wavy lines framed by white band, with inscribed smaller white circle and a rosette. This allures associations with some festive breads (a wedding one?). In the upper corners there are two human figures and a lunette between them, they spread their arm towards. The crescent ends are upside down. Could this composition be related to some analogue one to the grave monuments of the Bogumils in Bosnia (stetzcij)?¹⁸ Under the circle on each side there is a dog or a wolf running after a lamb. The vertical ends of the flag bear wide red bands with a white cross in the middle, and the fourth side ends in five white and red triangles, while the upper end has dark wide band. According to the pose of the human and animal figures this flag (or a cover over the wedding bread?) should have been standing with the triangles down, otherwise they would have looked wrongly.

Since these flags are very different from those two described above, one of which is over 200 years old, we might have here younger variants or this are only wedding flags made in the decades after the Second world war when the region once inhabited by the Miaks began to be depopulated so it was not so important as previously to use the original flag, but new derivatives began to be made by those families that did not possess them in the past? It is indicative there is no cross on the top of the spire, too.

In the next issues: **Reading the ap-**

plied motives.

(Footnotes)

- 1 J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Recnik simbola*, Zagreb 1987, 34-5.
- 2 *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog hriscanstva*, Zagreb 1985, 372.)
- 3 Michel Pastoreau, *Heraldry*, New York 1997, 71.
- 4 Chevalier, Gheerbrant, *Recnik simbola*, 34.
- 5 *Opca Enciklopedija*, tom 8, JLZ, 679)
- 6 *Dokumenti za borbata na makedonskiot narod za samostojnost i za nacionalna drzava*, Tom prvi, Skopje 1981, 149 i 156.
- 7 Hristofer Zefarovic, *Stematografija*, facsimile edition, Sofia 1986
- 8 For instance on an icon from the 14th C. from Moscow, Tretjakovski gallery, where the dukes St. Boris and St. Gleb have been represented with one red and another blue color. According to Emil Aleksiev, M.A., there is a Post Byzantine icon from Macedonia that shows Christ holding a flag with Heraldic coat of arms. Unfortunately, I could not get detailed information on this from the author.
- *Including the present territory of Macedonia -note of the translator.
- 9 *Dokumenti*, 169.
- 10 Tomo Smiljanic, "Mijaci, Gorna Reka i Mavrovsko Pole", GSND Skopje 1925, 61.
- 11 Biblijski priracnik, Zagreb 1989, 436.
- 12 Georgi Trajcev, *Kniga za Miyacite* Sofia 1941, capital 16, pg. 94-5
- 13 The village has been mentioned for the first time in the written sources in 1467 g. See *Pravoslaven Hram Sv. Petar i Pavle*, Skopje 1995, 6.
- 14 According to the article published in the yearly paper *Tresonecki Letopis*, 1995, 14-15.
- 15 *Idem*.
- 16 Smiljanic *Mijaci*, 73.
- 17 *Op.cit.*, 73-4.
- 18 Chausidis summarizes several possible readings of human figure with a stretched over hand on the stetzci and in the case of the Miaks flag we can accept only the version suggested by A. Benac as an expression of salutation to the dead local feudal lords-dukes. O. B. Merin thinks it is actually magical communication with the high powers. See Causidis, *Dualisticki слики*, 335.

Еден од малкуте хералдички грбови на општините во Македонија:
Грбот на општина Центар
One of only few heraldic arms of the municipalities in Macedonia
Arms of municipality of Centar

Одликувања: Ордени и медали

Одликувањата се доделуваат на поединци, институции или воени единици за посебни заслуги, подвизи или постигнати резултати во војна и во мир. За разлика од останатите видови награди, одликувањата пред сè имаат морално значење за оној кому се доделуваат, а одредени одликувања со себе носат и одредени привилегии.

Постојат две врсти на одликувања и тоа: **Ордени и медали**.

Самиот збор орден потекнува од **ordo** и означува ред. Па така англиски е **orders**, на француски **-orders**, на германски **-Orden**, на руски **-ордена**.

Така се нарекуваат по витешките редови.

Првите ордени се појавиле во XV век и до крајот на XVII век се доделувале исклучиво на високото феудално племство, а на носителот со тоа му се давало право на одредена титула и привилегии.

Во XVIII век, особено после француската револуција доделувањето на ордени се помалку било условено со титули и општествени позиции туку повеќе било условено од заслугите на поединецот.

Ордените се изработуваат од метал, најчесто од злато, сребро или бронза. Формата им е различна, па така се среќаваат во форма на ѕвезда, крст и медалјон, а можат да бидат украсени со скапоцени или полускапоцени камења. Ордените се носат на лента, со гердан или закачени на градите.

Медалите во оние држави каде што постојат ордени имаат понизок ранг. Се претпоставува дека се воведени по примерот на разни украсни предмети кои се доделувани уште во времето на античките војски, како на пример **phalerae** во римската војска.

Обично се изработени од метал и тоа најчесто од бронза, сребро

или злато или пак се посребрени или позлатени. Најчесто се среќаваат во кружна или овална форма, а се носат прицврстени со лента на градите.

Повеќето одликувања имаат по неколку редови или степени кои го определуваат и нивниот општ ранг. Начинот на кој се носат одликувањата обично е одреден со врстата на униформата која се носи. Па така може да се носи оригиналното одликување или само лентичка која го претставува тоа одликување, а понекогаш се носат и минијатурни копии на одликувањето.

Воени одликувања може да се доделуваат и на цивилни лица за заслуги во војна и во мир, а посебно на оние кои се заслужни за развојот и одбраната на земјата.

Појавата на воените одликувања во современ смисол поврзана е со бројното зголемување на армиите кон крајот на XVII и почетокот на XVI-II век. Одликувањата ги вовеле апсолутистичките владетели како награда за поединци и нивно посилно поврзување и наклоност кон Монархот.

Првото одликување за воени заслуги е Орден на Свети Луј (**Ordre de Saint Louis**) го востановил Луј XIV во 1693 година за своите офицери католици.

Неговиот пример набрзо го следеле и останатите европски феудални монархии и кнежевства: Саксонија во 1736-Воен орден на Св. Хајнрих; Прусија во 1740-Орден за заслуги; Австрија во 1757-Орден на Марија Терезија; Русија во 1769-Орден на Св. Ѓорѓи...

За време на француската револуција со декрет од 30.07.1791 се укинали сите претходни одликувања во Франција. На предлог на Наполеон Бонапарта во 1802 год-

Орденот легија на честа
Legion of Honour

Орденот на Свети Луј
Ordre de Saint Louis

ина востановен е Орден Легија на честа, кој во нешто поизменет облик и до денешен ден остана највисоко француско цивилно и воено одликување.

Инаку како форма на истакнување на носителот на одликување се практикува и бец - значка или копче - розета на одредено одликување. Тоа ги содржи боите и знакот на одликувањето и обично се носи на цивилно одело во разни прилики, во секојдневна употреба.

Интересно е да се спомене дека одредени земји (Естонија, Латвија, В.Британија, Австралија...) имаат посебна форма на одликувања кои се доделуваат на господа, а посебна форма за дами. Дамската верзија на одликувањето секогаш е во форма на панделка на која е прикачен бецот на орденот, а пак доколку одликувањето се доделува со лента, лентата за дамите е со помала широчина од онаа за господата.

Орденот на Свети Ѓорѓи
Order of Saint George

Decorations: Orders and medals

The decorations are awarded to individuals, institutions, organizations and military units for specially merit in war and peace. Unlike the other types of awards, the decorations in first place have moral importance to the recipient of the order or the medal. Some decorations also come with privileges to the recipient.

There are two different types of decorations: **Orders and medals**.

The word **Order** comes from Latin Ordo and its mean chivalric order. So we have order on English; ordres on French; Orden on German; ordena on Russian, so called by the knights' chivalry orders.

The first orders are founded in XV c. and till the end of the XVII c. were awarded only to the high feudal nobility. With the order the recipient usually became eligible to honor, titles and other privileges.

In the XVIII c., especially after the French revolution order awards less and less depended one titles and society positions of the recipient person, but more on a personal merit.

The badges of the orders are made form metal, usually gold, silver or bronze. Their forms differ, and can be in form of star, cross or medallion, decorated with precious stones. The

Естонскиот орден на црвениот крст, 1 ред, машка и дамска верзија
Estonian order of the red cross, 1st class, male and female version

Орден Марија Тереза
Order Maria Teresa

badges of the orders are worn at sash, collar or as a breast star.

In those countries where orders exist, the **medals** are considered lower rank. Presumably they were introduced based on decorations which were awarded in time of antique armies, as for example, phalerae in the Roman army.

They are usually made form bronze, silver and gold or are silver or gold plated. In most cases, are in circle or oval form and are worn on the breast attached on a ribbon.

Most of the orders and medals have several ranks or degrees which determinate their general grade. The way of wearing of the decorations usually is determined by the type of uniform worn. They could be worn as an original order badge or the ribbon of the order, and sometimes miniatures from the orders or medals could be worn.

Military orders can be awarded to civilian as well for merit in war and peace and especially for those who are

meritorious for the prosperity and the defense of the country.

Appearance of the military decorations in contemporary meaning is connected with the expansion of the armies at the end of XVII and the beginning of the XVIII century. The decorations were established by the monarchs as an award to the individuals and their loyalty to the Minarch.

The first decoration for military merit is the Order of Sent Luis (Ordere de Saint Louis) which was established by the king Luis XIV in 1693 for his catholic officers. This example soon was followed by other European feudal monarchies and principalities: Saxony in 1736 - military order of St. Heinrich; Prussia in 1740 - Order for merit; Austria in 1757 - Order of Maria Theresa; Russia in 1769 Order of St. George...

During the French revolution with decree of 30.07.1791 all orders and medals from imperial France were banned. On suggestion of Napoleon Bonaparte in 1802, the order of the Legion of Honor was establish, which with some changes in the type of the

Дама командир на Орденот на бањата
Order of Bath dame commander

badge, is still awarded today as the highest French civil and military decoration.

Other form of decoration dispily is miniature badge or miniature rosette with the colors of the ribbon of the order, which usually is worn on civil suit in different occasions and daily.

It is interesting to be mentioned that some countries (Estonia, Latvia, Great Britain, Australia...) have different form of decorations which is awarded to ladies then those for gentleman. The ladies version of the decoration is a ribbon in braid form on which the badge of the order is attach and if the order has sash, the dimensions of the sash for ladies is narrower then that for gentleman.

Христофер Жефарович 1690 – 1753

Духовник, свештеник, голем уметник - живописец, графичар и гравер, поет, книжевник, калиграф, стематограф, прв хералдичар во Македонија и меѓу првите хералдичари на Балканот. Бил и трговец, патешественик, предвесник на јужнословенската Преродба.

Во научната и стручната литература се спекулирало дека бил Србин, Бугарин, Влав, Славомакедонец, но се знае дека потекнувал од семејството Жефаровци од Дојран (Полин)¹.

Во времето на Жефарович - Дојран бил епископски град, седиште на Полјанската епископија, која ја сочинуваше Дојранската, Кукушката и Карадачката околина. Таткото на Христофор - Димитриј бил свештеник. На 17 годишна возраст Христофор се замонашува во некој од манастирите во околината на Дојран. Тој бил пасиониран патник, посетител на манастирите низ Македонија и пошироко. Пред да го напушти родниот му Дојран престојувал во светилиштата на Св. Гора, Солун, Дојранската и Кукушката околина, црквите и манастирите во Охрид, Прилеп, Лесново, Сопочани, Старо Нагоричани, каде ги разгледувал иконите и фреските. Го посетил и Зографскиот манастир на Атос.

"Затвореноста" на Отоманското Царство за продирањето на новините на хуманизмот и ренесансата од Западна Европа придонеле многу учени и слободољубиви Македонци да ја напуштат Татковината, посебно по Австриско - турските војни кон крајот на XVII век. Со некои свои роднини емигрирал и Жефарович на териториите на Хабсбуршката монархија. Тој не отпатувал право за Виена, ами извесно време престојувал во Белград, кој во тоа време се наоѓал под австриска власт. Во 1734 година заминал за Сремски Карловци, каде што се занимавал со изработка на икони

и фрески, печатење на книги и икони, изработка на црковни везови и др. Неговиот немирен дух го тера да патува не само по целата Карловачка митрополија, туку и надвор. Тој престојувал во некои од поголемите градови на Европа, сè до Ерусалим.

Создавајќи вредни уметнички дела надвор од границите на Отоманското царство, на просторот на Дунав и Сава, Христофор Жефарович се здобил со голема популарност и слава меѓу јужнословенските народи. Тој е прв македонски преродбеник, со голем творечки потенцијал. Од средината на XVIII век станал најбараниот на просторот меѓу средна Европа и Медитеранот. Бил полиглот, ги владеел покрај македонскиот, грчкиот, турскиот, бугарскиот и српскиот јазик. Ги знаел и црковнословенскиот и латинскиот јазик.

Станува вистински наследник на светите браќа Кирил и Методиј. св. Климент и св. Наум Охридски, на првиот македонски печатар од XVI век - Јаков од Каменица), македонските печатари од Влашко (Романија) - Мелентиј Македонски, Стефан Охридски и Нектариј Пелагониски (Битолски) и др.

Во своите ликовни дела се ослободува од "светогорската традиција" и ја прифаќа новата, "модерна" уметност со која почнува Препородбата меѓу доселениците во Унгарија, особено меѓу Македонците. Тоа се гледа во негови-

от живопис во црквата на Боѓанскиот манастир (Бачка), која претставува еден од најзначајните споменици на сликарството на XVIII век како по неговата монументалност, така и по новитетите во ликовната уметност.

По 1740 година го напушта сликарството и се посветува на графиката. Се претпоставува дека оваа техника Христофор ја научил во Македонија, од бакрорезите од втората половина на XVII и почетокот на XVIII век, а печатени во Венеција. Инаку, војводинските мајстори ја познавале само техниката на дрворезот. Новата граверска техника имала свои предности. Изработката била побрза и поубава. Бакрорезите на Жефарович биле барокни со елементи од традицијата.

Во Виена се преселува 1741 година, каде што печател разни црковни текстови, икони, слики, и на крај, книги со световна содржина. Таму, соработник му бил Тома Месмер (кој имал граверско ателје), а работеле заедно под покровителство на пеќскиот патријарх

Стематографија- посвета
Stematografia- dedication

СТЕМАТОГРАФІА,
Ю ЖЕ ВЗВІВІЧНОЮ ПАМАГЪ,
БЛГО ПОЛУЧНАТО ПОТВЕРЖЕНІА,
СІ БІШЕМОУ А БЛЖЕННИ БІШЕМОУ, ГДНЪ, ГДНЪ,
АРСЕНІЮ ЧЕТВЕРТМУ,
АРХІЕПІКЪ ПЕКЪМЪ,
БІСЪХЪ СЕРБЪВЪ, БОЛГАРЪВЪ, ЗАПАДНА
ПОМОРІА, ДАЛМАЦІИ, БОСНЫ, ОБОПЪ
ХЪНАА, ИЦІЛАТО ИЛЛУКА,
ПАТІАРХЪ
ГДНЪ, ГДНЪ, МИЛОСТИВІ БІШЕМОУ
Христофоръ Жефаровичъ иллірїио расїанскїи
обїиї Зографъ Епископскїи приписветъ,
и въ Залогъ Синодскїаго Бїго -
говїїа двѣтъ
В ВІВІННІЕ. ХІ УМ: ОІСТ: КІА:
Виѣна Месмера Сїчїа. 1741.

Арсение IV. Овој патријарх, инаку идеолог на илирството и тенденцијата за создавање на една голема словенска држава на просторот од Дунав, Црно, Егејско (Бело) и Јадранско Море, и Италија. Овие идеи ги прифатил и Жефарович. Слободарските стремежи ќе се манифестираат во најзначајното дело - книгата **"СТЕМАТОГРАФИЈА"**, кое му донело најголема популарност и афирмација меѓу јужните Словени.

Инаку, *Стематомографијата* или родослов, претставува зборник од "изображенија" (грбови) и ликови на словенските владетели и светци. Техничката природа на работата била на Тома Месмер, додека Жефарович бил графичкиот и ликовниот уредник на грбовникот. Делото не е оригинално, туку е превод и преработка на "Стематомографијата" на хрватскиот писател *Павле Риџер Виџезовиќ* (1652 - 1713) од 1701 година.

Стематомографијата на Жефаровиќ и Месмер, со постариот наслов *"Изображение оружи илирских"* била отпечатена во Виена на 21 октомври 1741 година, на денот кога Арсение IV бил потврден за патријарх и на кого му е посветена книгата. Слободната преработка на *Виџезовиќ*, на латински јазик е во поновата техника бакорез и е напишана на црковнословенски јазик во руска редакција. На овој јазик, во тоа време пишувале повеќето од јужнословенските писатели. Таа цели 200 години претставувала единствен и основен печатен хералдички прирачник меѓу јужните Словени. Набрзо по излегувањето на ова издание се печати второто и третото, поради големиот интерес за книгата. За второто издание биле употребени истите бакорезни плочи, но со мали измени. *Стематомографијата* не е во боја, но затоа со хералдичко шрафирање се означени боите. Книгата има 110 страници и почнува со 16 гравури на јужнословенски светци и владетели, меѓу кои и портретот на патријархот Арсение Јовановиќ. Така, Жефаровиќ го из-

менил карактерот на албумот со грбови на *Виџезовиќ*. Книгата правена по порачка на Арсение IV имала и политичко значење. Се работеше за нерешената јурisdикција над православните воопшто, а особено над православните во Австриската Империја, а каде што најголеми претензии имал Арсение IV. А бидејќи тоа одеше во прилог и на австриските

тенденции, стремежи и влијанија, посебно врз православните во Турската Империја, Австријците го одобриле излегувањето на *Стематомографијата* во Виена.

Се смета дека Жефарович ги цртал и ги режел само светците и владетелите, а текстот и грбовите ги режел Месмер. Затоа грбовите од уметничка гледна точка се најслабо гравирани и тие претставуваат само копии на Витезовиќевите грбови. Ги има 58 на број, наредени по азбучен ред, почнувајќи од Албанија, Австрија, Бесарабија, Чешка, Русија, Крит, Дакија, Епир, Дарданија, Грција, Истра, Мизија, Полска, Скитија, Турција, Трансилванија и сите други области, кои според разбирањата од средината на XVIII век, влегувале во состав на *Илирик*, или сите области во кои некогаш живееле Словени. Така, *Стематомографијата*, несомнено претставувала споменик на панславизмот. Кон грбовникот се дава текстуално објаснување за секој грб поодделно. Од ова поглавје се гледа дека во тоа време уште не бил познат зборот "грб", туку наместо него се употребувани зборовите, "знамени" или латинскиот збор "арма".

Стематомографијата има и го-

Грбот на Македонија
Coat of Arms of Macedonia

лемо хералдичко значење, бидејќи од нејзината појава па сè до денес, таа била основен извор за хералдичките потреби кај сите јужните Словени таа служела за примена на хералдиката во практика. Кога се поставувало прашањето за државен грб, сите јужни Словени, без исклучок, се обратиле кон *Стематомографијата* на Жефарович. Така, по ослободувањето во 1879 година Бугарија за државен грб го прогласила - жолтиот лав со круна на темноцрвено поле, а над полето царска круна, земен од *Стематомографијата* на Жефарович, без никакви измени. Слично направиле и Хрватска, Црна Гора, а и Кралството СХС во 1921 година. Македонија по ослободувањето прогласи свој грб, но поради задоцнувањето и незнаење не се угледа на *Стематомографијата*, како што бил случајот со другите јужнословенски народи². Кај Жефарович македонскиот грб го има трипати, и тоа еднаш посебно, а двапати заедно со другите словенски грбови. Посебниот грб е претстава на

црвен лав на златножолто поле, од што јасно се гледа дека е земен од Витезовиќ заедно со сите грешки во боите што тој ги заменил, т.е. бугарскиот грб ги добил дотогашните бои на македонскиот грб, и обратно. Штитот е шпански, исто како кај Витезовиќ. Над главата на лавот нема круна, која инаку ја има македонскиот лав во *Илирскиите грбовници*. Над штитот има царска петокрака круна. Над грбот пишува "Македонија". Под грбот има четири стиха, кои, всушност, се превод од латински на црковнословенски. Стиховите во слободен превод гласат:

Исправен црвен лав на златно поле,

Знамение на црквијата на која и се прави чест.

Големој Турчин ја однел дијадемата од лавој;

Изгубив јас секаква чест што што имам.

Стиховите се сепак поинакви од оние кај Витезовиќ³.

Христѓофор Жефарович умира во Москва во Богојавленскиот манастир во 1753 година. Инаку тој бил првиот виенчанец од семејството Жефаровци од Дојран, но не и единствениот. По неговата смрт видна личност од неговото семејство ќе стане наследник на целата негова оставнина, внукот од сестра - *Данаил*, кој порано живеел во Солун. Откако ќе стане натурализиран виенчанец ќе биде основоположник на благородничкото семејство познато во аристократските кругови во Виена. Тоа ќе биде *Даниел фон Жефарович* (1736 - 1806), кој за одлична државна служба во 1782 година од австриските власти ќе ја добие благородничката титула "Ritter Edler von", со предикат "благородникот од Дојран".

ЛИТЕРАТУРА:

Александар Мајковски, Грбовиите на Македонија, Мисла, 1990; Косијадин Кајдамов, Христѓофор Жефарович, Дојран, 1996;

"Христѓофор Жефарович, СТЕМАТОГРАФИ

- Факсимилно издание, коменѓи-

рано од Асен Василиев; Наука и изкуство, Софија

1986

и др.

ФУСНОТИ

1 В. Златарски. Народноста и родното място на Христофор Жефарович, Македонија - политическо, научно и литературно списание. С., 1922, год. I, кн. I, с. 21 - 22.

2 А. Матковски. "Грбовите на Македонија" (Прилог кон македонската хералдика), Мисла, 1990. Стр. 127.

3 исто

Lena Angelkoska

Hristofer Zefarovic 1690 – 1753

A spiritual leader, priest, a big artist, painter, graphic and engraver, poet, writer, calligrapher, stematograph, first heraldist in Macedonia and amongst the first ones in the Balkans. He was merchant, traveler, one who greatly contributed to the south Slavic renaissance.

It is speculated, in the scientific literature that he was a Serb, Bulgarian, Aroman, Macedonian Slav, but it is known that he originate from the Zefarovci family of Dojran. (Polin)¹

In the Zefarovic's time, Dojran was an archbishopric town, the seat of the Polin archbishopry consisting of Dojran, Kukush and Karadak area. His father was a priest. At the age of 17 Hristofer becomes a monk in some of the area monastery. He was a passionate traveler, visiting monasteries throughout Macedonia and wider. Before leaving his town he spent time at he Mt. Atos, Thessaloniki, Dojran, Kukush, the churches and the monasteries of Ohrid, Prilep, Lesново, Sopacani, Staro Nagoricani examining the frescoes and the icons. He visited the Fresco monastery on Atos.

The closeness of the Ottoman Empire to the new waves of the Humanism and the Renaissance coming from the Europe, made many freewill Macedonians to leave the country, especially after the wars with Austria, at the

end of 17 c. Together with some relatives Hristofer emigrated to the Habsburg Monarchy. He did not travel straight to Vienna, but first to Belgrade, which was under Austria at the time. In 1734 he left for Sremski Karlovci, where he was painting frescoes and icons, printing books etc. His easygoing spirit take him on jurneys not just throughout the Metropoly of Karlovci, but as well to the larger cities in Europe even in Jerusalem.

Making pieces of art out of the Ottoman Empire, between Danube and Sava rivers, Hristofer Zefarovic gains great popularity and glory between south Slavic ethnicities. He is the first Macedonian renaissance with great potential. From the middle of the 18c., he was the most demanded between middle Europe and the Mediterranean. He was a polyglot speaking, beside Macedonian, Greek, Turkish, Bulgarian and Serbian. He also knew Latin and Church Slavonic.

He becomes a real inheriter of St. Cyril and Methodius, st. Clement and Naum of Ohrid, of the first Macedonian imprinter of 16c. Jakov of Kamena Reka, Macedonian imprinters from Romania: Melentij Makedonski, Stefan Ohridski I Nektarij etc.

In his art pieces he drops the tradition of the Mt Atos and accepts the new art of the revival which starts amongst the immigrants in Hungary, especially between Macedonians. It could be seen from his artwork of the frescoes in the Bogyan monastery (Bachka), which is the most important monuments of the art of the 18c, by size and contemporary art.

After 1740 he leaves the painting and moves to the graphic. It is assumed that he learnt this technique in Macedonia, from the copper engravers of the end of 17 and beginning of the 18c, who printed in Venice. The masters in Vojvodina only used wood engraving. The new technique has its own advantages. The work was easier and nicer. Copper plates of Zefarovic were baroque with traditional elements.

He moves to Vienna in 1741 where he prints different church books, icons, images, and secular books. There under the patronage of the Patriarch Atsenie 4th. This patriarch, ideologist of the Iliric ideas and tendency for estab-

lishing a large Slavic state, from Danube to Aegean, and from Adriatic to black sea, and Italy. Zefarovic took on this idea, which will be manifested in his most important book STEMATOGRAPHY, which brought him highest popularity and affirmation amongst the South Slavs.

The STEMATOGRAPHY, or genealogy, and is a collection of Coats of Arms and images of Slavic rulers and Saints. The technical work was of Toma Mesmer, while Zefarovic was the editor of the graphic and art work. This book is not an original, but translation and edition of STEMATOGRAPHY by Croat writer Paul Ritter Vitezovic (1652-1713) of 1701.

The Stematography by Zefarovic and Mesmer, with older title "Painting of Iliric Coats of Arms" was printed in Vienna on 21 of October 1741 at the day when Arsenie IV was made Patriarch, to whom this book was dedicated. This loose edition of the Latin book by Vitezovic, is done in newer technique of copper plates and is written in Russian edition of the Church Slavonic language. This was the language used by the most of the Slavonic writers at the time. This was the only printed heraldic work among the South Slavs for the next 200 years. Soon after this, the second and third editions were printed, due to the big demands for the books. The second edition is printed with the same copper plates, but with small differences. The STEMATOGRAPHY is printed in black using the heraldic hatching for the representation of the colors. The book has 110 pages and starts with 16 pages of images of Slavic rulers and saints, including the one of patriarch Arsenie Jovanovic. Zefarovic changes the character of the roll of arms of Vitezovic. The book order by Arsenie IV had a political meaning. It was the time of unsolved jurisdiction over the orthodox, especially the orthodox in the Austrian Empire, where Arsenie IV had the largest pretensions. Since this was in favor of the Austrian pretensions and influence, especially over the orthodox in the Ottoman Empire, the Austrians did allow Stematographia to be printed in Vienna.

Most probably Zefarovic has drawn and engraved the saints and the ruler

only, while Mesmer has engraved the text and the Coat of arms. Therefore the arms, from the artistic point of view, are weak, and represent copy of those of Vitezovic. There are 58 arms, listed alphabetically starting with Albania, Austria, Besarabia, Czech, Russia, Crete, Dacia, Epirus, Dardania, Greece, Istria, Misia, Poland, Scitia, Turkey, Transilvania and other areas, which, according the understanding in the 18c, were parts of the Ilirik, all areas inhabited by Slavs. So, the Stematographia undoubtedly presents a monument of pan-Slavism. At the end there is a textual explanation for every arm. From this part it is obviously that the word "grb" is not known, but instead the word "znamenii" is used or the Latin "Arma".

The Stematography has great heraldic importance, from its publishing until today, it was used as the elementary heraldic source among all the South Slavs, and it was used in the heraldic practice. When it came to the question of state coat of arms, all the South Slavs, with no exceptions looked into the Stematographia by Zefarovic. After the liberation in 1879, Bulgaria for state arms took the golden crowned lion on red shield, above with king's crown, taken from stematographia by Zefarovic, without any correction. The same was done by Croatia, Montenegro, and Kingdom of Serbs, Croats and Slovene in 1921. After the liberation, Macedonia adopted a Coat of arms, but due to lack of knowledge did not look into the Stematography, like the other Slavic nations². Zefarovic shows the Macedonian arms three times, once separately, and twice in the common arms. The separate arms is shown as a red lion on golden shield, which is obviously taken from the roll by Vitezovic, including the mistakes he made in confusing the colors with those of Bulgaria which got the Macedonian colors and vice versa. The shield is Spanish, as in Vitezovic. The lion is not crowned like in the other Iliric armorials. The shield is surmounted with a five pointed royal crown. Above it is written "Macedonia". beneath for verses follow, which are translation from Latin, which in loose translation are:

Rampant red lion on golden shield,
Signs of the church to which brings

honor,

The big Turk took the diadem off the lion,

I lost any honor I had so much.

The verses are different than those of Vitezovic³.

Hristofer Zefarovic died in Moscow, in the Bogoyavlenski monastery in 1753. He was the first Viennese of the Zefarovic of Dojran, but not the last. After his death, his sister's son, Danail, once living in Thessaloniki, becomes his inheritor. After his naturalization in Vienna he will establish the noble family. Daniel von Zefarovic (1736-1806) for excellent state service in 1782 he receives the noble title, "Ritter Edler von" von Dojran.

REFERENCE

Aleksandar Matkovski, "Coats of Arms of Macedonia", Misl, 1990;

Kostadin Kajdamov, Hristofor Zefarovic, Dojran, 1996;

"Hristofor Zefarovic, STEMATOGRAPHIYA - Faximil edition, commented by Asen Vasiliev; Nauka i izkustvo, Sofija 1986 and other.

endnotes

1 V. Zlatarski. Narodnosta i rodnoto myasto na Hristofor ZefaroviC, Makedoniya - politicesko, naucno i literaturno spisanie. S., 1922, year. I, vol. I, p. 21 - 22.

2 A. Matkovski. "Grbovite na Makedonija" (Prilog kon makedonskata heraldika), Misl, 1990. Str. 127.

3 same.

Умножено во:

Фотокопирање
вкоричување
пластифицирање
компјутерска подготовка
печтење

Погземен премин х.
Континентал
3239 555

Амблемите на политичките партии во Република Македонија

Emblems of the political parties of the Republic of Macedonia

Нема сомневање дека и политичките партии се обидуваат преку своите симболи да ги прикажат своите идеолошки позиции. Слично како и административно-територијалните единици и партиите со своите статуту ги определуваат симболите – знаме, грб или лого и песна или химна. Кај нас во Македонија меѓутоа како да постои подвоеност меѓу партите, не само во некои клучни елементи, туку и во поглед на изборот на симболите. Партиите од таканаречениот лев блок и од центарот главно се определуваат за идеолошки логоа. Кај оваа категорија амблеми можеме да забележиме дека се употребуваат општи симболи и бои кои се поврзуваат со некоја општа идеолошка форма. Социјал-демократскиот сојуз со црвената роза и жолто-бело-сината комбинација (слика 1) покажува припадност на лево-центристичките партии од социјал-демократска провениенција. Во сличен манир е и амблемот на нивниот коалиционен партнер Либерално-демократската партија (слика 2). Либералите, пак, се определија за сино-бела комбинација со вклопување на Европа во конечниот дизајн (слика 3). Социјалистичката партија се разбира се определи за црвено лого со дополнителни елементи (слика 4).

Од друга страна, партиите кои себеси се определуваат како десни и национални во своите амблеми ги вклопуваат националните симболи. Најмалку три ВМРО-вски партии го употребуваат златниот лав од македонскиот земски грб како свој партиски симбол. ВМРО-ДПМНЕ (слика 5), ВМРО-народна (слика 6) и ВМРО-вистинска (слика 7). Кај политичките партии кои му припаѓаат на малцинскиот блок, исто така, среќаваме национални симболи, на пример кај ДПА (слика 8). Како заклучок можеме да

1

2

3

4

5

6

There are no doubts that political parties are trying to show their ideological standings through their symbols. Just like administrative-territorial units, parties with their statutes are determining own symbols – flag, coat of arms or logo and a song or hymn. However in Macedonia there are not just ideological, but also symbolical differences among the parties. Parties of the so-called left wing and the center are choosing ideological logos. At this category of emblems we can see that general symbols are used and colours which are connected to some ideological form. Social-democratic union with the rose and yellow-white-blue combination (pic.1) shows its belonging to left-centrist parties of social-democratic provenience. The very similar case is with their coalition partner Liberal-democratic party (pic.2). Liberals choose blue-white combination including Europe in their final design (pic.3). Socialist party choose red logo, of course, with additional elements (pic.4).

On the other hand, the parties which declare themselves as right-wing or national include national symbols in their emblems. At least three parties with VMRO-prefix are using golden lion from the territorial arms as their party symbol. VMRO-DPMNU (pic.5), VMRO-People's (pic.6) and VMRO-the true (pic.7). Among the political parties that belong to the minority group, national symbols are used as like Democratic Party of Albanians (pic.8). As a conclusion we can say that our political parties will have to work on their symbols, because like they are now, could be emblems of some other parties of other countries. Party emblems of the left-wing and minority group are unrecognizable. They don't contain symbols which will show are Macedonian parties. Right-wing parties are overreacting with using national symbols. The Lion should be just one of the elements of the emblems, and not its basic part. In

кажеме дека нашите политички партии ќе мора поприлично да поработат на своите симболи, бидејќи вакви какви што се се прилично бенигни и можат да бидат симболи и на некои други партии од други земји. Амблемите на партиите од левиот центар и од малцинскиот блок се непрепознатливи. Тие не содржат елементи кои покажуваат дека станува збор за македонски партии. Десните партии, пак, претеруваат во употребата на “лавчето”. Лавот треба да биде само еден од елементите на амблемот, а не негов основен дел. Впрочем, токму истакнувањето на лавот како партиски симбол доведе до тоа земскиот грб да не биде избран за државен. Веројатно ќе биде потребно време за

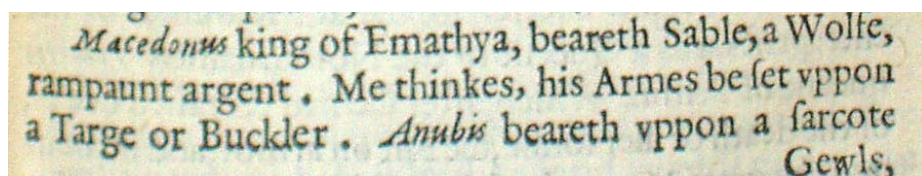
7

сталожување на мислењата и дури потоа ќе можеме да зборуваме за вистински избор на амблемите на политичките партии на македонската политичка сцена.

8

fact, using the territorial arms as a party symbol was the reason it wasn't choose to be the state coat of arms. It will probably needs time to re-think and after that we could sit and make real choice of the emblems of the political parties on the Macedonian political scene.

продолжува од стр. 1

Оваа книга е едно значајно дело, како за хералдиката на Британските острови, така и за светската хералдика.

Авторот на книгата, не се задржува на објаснување кој е овој крал Македон, ниту пак дава други информации. Туку само е испишан блазонот (описот) на грбот. Еве го преводот на текстот:

“Македон, крал на Ематија, носи сребрен исправен волк на црно поле. Мислам дека неговиот грб е поставен на округол штит.”

Ематија ја преставува територијата околу Солун, Берија, но во поширок смисол територијата на Македонија.

Ова е интересен податок кој зборува за грбовите во Македонија, од извор пред излегувањето на грбовникот Кореник-Неорик, дури 7 години претходно.

Овој податок истотака произлегува од извор надвор од оваа територија, и надвор од тезата дека грбовите во Македонија се директен производ на работата на

continued from p.1

Петар Охмучевич. На оваа теза, и самиот Матковски си противречи, кога вели дека во универзитетот во Болоња има многу грбови на ученици кои потекнуваат од солунското царство, значи од истата територија, но овојпат датирано со раниот 13 век.

Дека има богат хералдички материјал во овие простори во 13 и 14 век зборува и истражувањето на Вујадин Иванишевиќ објавено во зборникот на византолошкиот институт во Белград бр. 41 од 2004. Но ова е посебна тема на која ќе се навратиме во некој од следните броеви на Македонски Хералд.

This book is an important writing, for the heraldry on the British Isles as well the world heraldry.

The author of the book, does not engage in explaining who this King Macedonus is, nor gives other relevant information. He only gives the blazon as seen on the illustration above.

Текстот под сликата
The text under the image

Emathia is the region around Thessaloniki, Vereia and Pella, or Macedonia as a whole.

This is a very interesting information, regarding the coats of arms in Macedonia, from a source written 7 years before Korenic-Neoric.

This information is also sourced outside this region and outside the thesis that the Coat of arms in Macedonia are product of Petar Ohmucevic. Even Matkovski himself is contradicting this thesis when he states that in the university of Bologna there are paintings of the arms of students from the Thessalonian Kingdom, from the very same territory but this time from the early 13 c.

The fact of presence of reach heraldic material on this area is proved by the research by Vujadin Ivanisevic, published in Belgrade in 2004 in the Gazette of the Bizantology Institute # 41.

This is a separate issue that will be covered in one of the next issues of the Macedonian Herald.

Бец - Дел од хералдичкото достигнување, кој не мора да е во директна врска со грбот Badge, part of the armorial bearings, not directly connected to the Arms

Македонското Хералдичко Здружение

Macedonia Heraldry Society

Интересот за хералдиката во Македонија се зголемува во последниве години. Како главни промотори за овој интерес се книгата “Грбовите на Македонија”, од Александар Матковски и веб страницата “Хералдика во Македонија” од Јован Јоновски.

Книгата “Грбовите на Македонија” е објавена 1970. Таа го објаснува присуството на Македонскиот грб во неколку грбовници кои се наоѓаат на територијата на тогашна Југославија. Делот за хералдиката е мошне штур.

Главната идеја на книгата, покрај, изнесените податоци за присуството на македонскиот грб, е дека истиот е производ на фантазијата на Петар Охмуевич, кој ги користел овие фабрикувани факти за да го докаже својот благороднички факт.

Сепак, оваа книга не го затвара прашањето за македонскиот грб, туку напротив само го отвора. Останува уште обемна истражувачка работа на сите оние извори кои Матковски не ги истражил.

Вториот промотор за интересот за хералдиката во денешно време е сајтот Хералдика во Македонија (heraldry.mol.com.mk) чиј автор е Јован Јоновски, и кој опстојува од 2000г. Тој го обработува прашањето на македонскиот грб некогаш и сега. Понатаму на неа се наоѓаат грбови кои се користат во Македонија и тоа, територијални, корпоративни и лични. Воедно има и информации за хералдиката воопшто.

Околу вториот столб се собра критичната маса за едно поорганизирано дејствување, па така летото 2003 г. беше основано Македонското Хералдичко Здружение, за да го пополни вакуумот во оваа сфера. Главната цел на здружението е да се подигне хералдичката свест, која е на многу ниско ниво, што може и да се потврди со решенијата за т.н грбови на општините, кои и немаат баш некава врска со хералдиката. И најгорливото прашање, Македонија сè уште е без грб, иако поминаа 14 години. Причината за оваа состојба пред се треба да се бара во целосното непознавање на Хералдиката од страна на оние што можат и треба нешто да преземат.

Главната цел се остварува преку конкретните цели:

1. Популаризација на Хералдиката.
2. Истражување на хералдичкото наследство во и поврзано со Македонија.
3. Изработка на грбови, знамиња, одликувања.
4. Оформување на хералдички регистер во кои се заведуваат стари

The interest for the heraldry in Macedonia is growing in the last years. As the main promoters for this interest is the book “Coat of Arms of Macedonia” by Aleksandar Matkovski and the web site “Heraldry in Macedonia” by Jovan Jonovski.

The book “Coat of Arms of Macedonia” is published in 1970. It research the presence of the Macedonian Coat of Arms in several roll of arms found on the territory of the that day Yugoslavia. The part regarding the general heraldry is very poor.

The main idea of the book, apart from the published information regarding the presence of the Macedonian arms, is that the late is product of the fantasy of Petar Ohmucevic, which used this fabricated fact to prove his noble status.

This book does not close the question on the Macedonian Arms, on the contrary, it opens it. A vast research is still to be done on all other sources that Matkovski has not researched.

The second promoter to the increase of the interest for heraldry is the site “Heraldry in Macedonia” (heraldry.mol.com.mk) whose author is Jovan Jonovski, established in 2000. It covers the issue of the Macedonian Arms in the past and present. There could also be found arms used in Macedonia, territorial, corporative and personal. It also contains info regarding the heraldry in general.

This last promoter has gathered the critic mass for a more organized activities, in the summer 2003 the Macedonian Heraldry Society was established, to fulfill the vacuum in this area. The main aim of the society is to elevate the heraldic understanding. The heraldic understanding is on a very low level, which is proved for instance with the so cold “arms” of the municipalities, which has not much in common with heraldry. Ant the most important question, Macedonia still has not Coat of arms although 14 years has passed. The reason should be sought in the total heraldic ignorance of those responsible for this issue.

Управата на МХЗ со гостинот предавач Андре Воицал од Франција, (од горе десно) Петар Гајдов, Секретар; Јован Јоновски, Претседател; Кирил Трајковски, член; Снежана Филипова, Потпретседател; Андре Воицал со сопругата.

Officers of MHS with the guest lecturer Andre Woical from France, (from upper right) Petar Gajdov, Secretary; Jovan Jonovski, President; Kiril Trajkovski, member; Snezana Filipova, Vice-president; Andre Woical with his wife.

и нови хералдички достигнувања (грбови, знамиња, беџеви)

5. Едукација од областа на хералдиката
6. Издавачка дејност

Од досегашните активности би ги издвоиле следниве:
Предавање на тема месната хералдика во Франција, гостин предавач хералдичарот Андре Воциал од Франција.

Учество на конкурсот за орден и добиена прва награда за идејното решение за орденот за заслуги на Република Македонија, Петар Гајдов, секретар на МХЗ.

Изработка на копии на печати за меморијалниот центар во Пелинце и во Собранието на РМ, во соработка со Музејот на Македонија и фирмата АГЕНС.

РЕГИСТЕР

МХЗ има формирано и регистар на хералдички достигнувања во кој се регистрираат стари и нови грбови. За регистрираните грбови, МХЗ издава и соодветна матрикула. На страниците на Македонски Хералд како гласник на МХЗ ќе се објавуваат регистрираните хералдички достигнувања во периодот меѓу два броја.

The main aim is achieved through the following objectives:

1. To increase the interest of general public for heraldry,
2. Researching of the heraldic heritage of or connected to Macedonia,
3. Designing armorial bearings, flags and decorations,
4. Establishing register for armorial bearings,
5. Enabling heraldic education,
6. Publishing heraldic books,

Some of the activities realised so far:

Lectures on “*The municipal heraldry in France*”, with guest lecturer, Andre Wocial from France.

Applying to a tender for the decorations when Petar Gaydov, the secretary won first prize for the Order of Merit for the Republic of Macedonia.

Production of sigillum replica for the memorial center in Pelince and in the Parliament of Macedonia in cooperation with the Museum of Macedonia and company AGENS

REGISTER

MHS has established a register of armorial bearings in which old and new armorial bearings are being recorded. For the registered armorial bearings MHS issues appropriate matricula. Armorial bearings registered will be published in the next issue of Macedonian Herald, as the gazette of MHS.

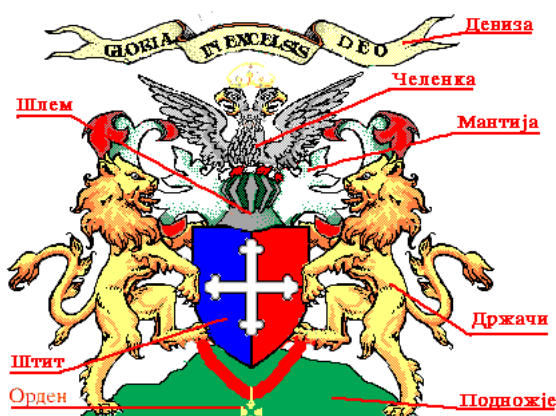
Што е грб

Според Општа Енциклопедија, Југословенски Лексикографски Завод, Загреб 1977г. грбот е:

“Потрајна ознака на одделни личности, фамилии, корпорации, политички и црковни установи, организации и држави, изразени со ликовни средства по одредени правила”. Во следниот број ќе се навра-

тите на дефиницијата на грбот, како основен термин во хералдиката, кој е и најтежок да се дефинира. На пример, посочената дефиниција изостава дека грбот е, несомнено и ознака на територија, населено место и на функција. Токму “одредените правила” (хералдиката) се она што определува дали една “потрајна ознака” е грб или нешто сосема друго (тотем, тамга, лого итн.)

Делови на грбот

Штитот е основниот и најважниот дел на грбот. Тој го претставува малиот грб и може да опстојува самостојно.

Челенката е вториот најважен дел на грбот, кој истотака може да опстојува посебно, а заедно со штитот го даваат средниот грб, но најчесто е прицврстен на **шлемот** на кој е прицврстена **мантијата**.

Девизата најчесто се наоѓа под штитот и не го содржи презимето на носителот! Заедно со сите гореспоменати елементи го дава големиот грб.

Другите параферналии се опционални, **штитодржачите** и **подножјето**, а **орденот** пак е само за оние кои имаат таков од некој витешки ред. Позади штитот можат да се наоѓаат и симболи на позиција, како палки кај маршалите и хералдите или котви кај адмиралите.

Македонско
Хералдичко
Здружение

Петар Манџуков 113/6
1010 Скопје, Македонија
389 2 (0)2636 866
389 2 (0)70 971121

Издавач

<http://rootsweb.com/~mkdmhs>
<http://heraldry.mol.com.mk>
<http://groups.yahoo.com/group/mkherald>
heraldry@mol.com.mk
jjonovski@mol.com.mk

Дигитална верзија -Digital version
<http://www.rootsweb.com/~mkdmhs/>
MKHerald-1.pdf

Publisher

Macedonian
Heraldry
Society

Petar Mandzukov 113/6
1010 Skopje, Makedonija
+389 2 (0)2636 866
+389 2 (0)70 971121